

15 NİSAN 2025

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TÜRKİYE CHAMBER OF COMMERCE

KOSOVA EKONOMİSİ'NİN GENEL DEĞERLENDİRMESİ 2024

T: +383 38 550 100

W: www.kt-to.org

E-mail: info@kt-to.org

A: Imzot Nike Prela

No.42, Ulpianë,

Prishtinë-KOSOVO

ÖZET

2024 yılı boyunca dünya ekonomisi iyileşmeye devam etti. Genel olarak, bu yıl küresel ekonomi istikrarlı kaldı, ancak enflasyon ve jeopolitik gerilimler gibi zorluklar sürmeye devam etti.

Kosova ekonomisi ise 2024 yılının Eylül ayına kadar %4,6 oranında bir büyüme kaydetti; bu büyüme tüketim ve yatırımlardaki artışla desteklenirken, net ithalat ekonomik aktiviteyi olumsuz etkiledi. Yani, 2024 yılının ilk dokuz ayında ekonomik aktivite %4,6 oranında artış gösterdi; bu artış, mal ve hizmet ihracatının %9,6, yatırımların %7,6 ve tüketimin %3,1 oranında büyümesi sayesinde gerçekleşti. Ancak, mal ve hizmet ithalatı %9,2 oranında artarak ekonomik aktivite üzerinde olumsuz bir etki yarattı.

BQK'nın değerlendirmeleri, Kosova ekonomisinin 2024 yılı boyunca %4,3 oranında büyüdüğünü göstermektedir. Bu büyümeye en büyük katkıyı tüketim, yatırımlar ve mal ve hizmet ihracatı sağlamıştır. Öte yandan, mal ve hizmet ithalatı GSYİH büyümesi üzerinde yüksek düzeyde olumsuz etki yaratmıştır.

2024 yılının üçüncü çeyreğinde ise tüketici fiyatlarında, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla ortalama %1,3 oranında bir artış kaydedilmiştir. Enflasyona en fazla katkı sağlayan kategoriler 'Gıda ve alkolsüz içecekler' ile 'Alkollü içecekler ve tütün' olmuştur. Buna karşılık, 'kişisel taşıma araçlarının kullanımı' kategorisi enflasyon üzerinde olumsuz bir etki yaratmaya devam etmiştir.

BQK'nın öngörülleri, 2025 yılında genel enflasyon oranının yaklaşık %1,8 olmasını beklemektedir. Yerel pazarda gıda fiyatlarındaki enflasyonist baskılar, enflasyonun seyrini belirleyen başlıca faktörlerden biri olmaya devam etmektedir; bununla birlikte, uluslararası piyasalarda gıda fiyatlarında öngörülen düşüş, enflasyon oranının aşağı yönlü revize edilmesi yönünde baskı oluşturunabilir.

Buna rağmen, enflasyonun seyri büyük ölçüde jeopolitik gerilimler, ticaret kısıtlamaları ve iklim koşulları gibi potansiyel şoklardan olumsuz etkilenmeye devam etmektedir.

2024 yılında mal ihracatı %9,0 oranında artarak 941,2 milyon Euro'ya ulaşmıştır. Bu artış, özellikle bazı sektörlerdeki olumlu performans sayesinde gerçekleşmiştir. En önemli katkısı, uluslararası piyasalarda metallere olan talebin artmasıyla birlikte temel metallerin ihracatı sağlamıştır. Bunun yanı sıra, mineral ürünler ile plastik ve kauçuk ürünlerinin ihracatında da artış kaydedilmiştir.

Bu yıl boyunca ithal edilen malların toplam değeri 6,3 milyar Euro'ya ulaşarak yıllık bazda %7,1 oranında artış göstermiştir. Bu artışın başlıca nedeni iç talepteki büyüme olmuş, bu da ithal edilen toplam mal miktarında %11,9'luk bir artışla yansımıştır. Mal ithalatında hâlâ başlıca kalemler mineral ürünler, makineler ve ev aletleri ile gıda ürünleri olmaya devam etmektedir.

2024 yılı boyunca Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY) büyük bir artış göstererek 7,0 milyar Euro değerine ulaşmıştır. Bununla birlikte, bazı sektörlerde kayda değer artışlar gözlemlenmiştir. En büyük artış gayrimenkul sektöründe kaydedilmiştir. Bu artış, büyük ölçüde emlak fiyatlarındaki yükseliş ve artan gayrimenkul talebinden kaynaklanmıştır.

Ayrıca, DYY'ler finansal faaliyetler sektöründe –sigortacılık dâhil– olumlu bir eğilim göstermiştir. İnşaat ve üretim sektörlerinde de artış gözlemlenmiş olup, bu durum söz konusu sektörlerde çeşitlenme ve gelişimi yansıtmaktadır.

Göçmen havaleleri, Kosova ekonomisi için önemli bir kaynak olup ülkedeki tüketimi desteklemektedir. 2024 yılında kabul edilen havalelerin değeri 1,3 milyar Euro'ya ulaşmış ve bu miktar GSYİH'nin %15,0'ine tekabül etmiştir.

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

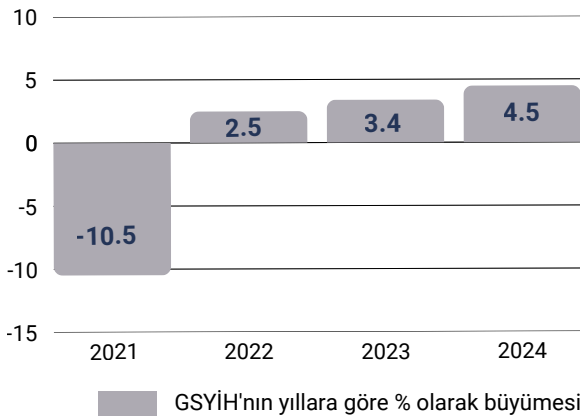
Bununla birlikte, havalelerdeki yıllık artış hızı yavaşlayarak yalnızca %1,5 olmuştur; bu oran, 2023 yılının aynı dönemindeki %7,2'lik artışa kıyasla daha düşüktür. BQK ve ASK tarafından yapılan değerlendirmelere göre, 2024 yılı boyunca Kosova ekonomisi ekonomik büyümede ve enflasyon oranının yavaşlamasında belirgin iyileşmeler göstermiştir.

Ayrıca, tüketim, yatırımlar ve mal ile hizmet ihracatının temel katkı sağlayıcılar olmasıyla birlikte, Kosova ekonomisinin 2025 yılında daha da büyümesi ve enflasyon oranının %1,8 seviyesinde olması beklenmektedir.

EKONOMİK BÜYÜME

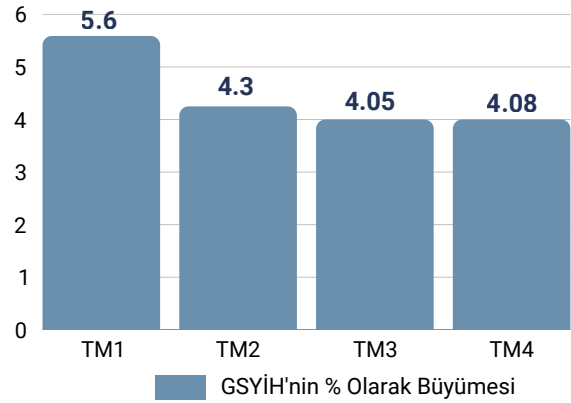
Kosova ekonomisi, 2024 yılı boyunca istikrarlı bir büyüme göstermiş ve makroekonomik koşullarda iyileşmeler kaydedilmiştir. ASK'nın değerlendirmelerine göre, 2024 yılının Eylül ayına kadar reel GSYİH %4,6 oranında artış göstermiştir. Bu büyüme, büyük ölçüde tüketim ve yatırımlardaki artıştan kaynaklanmış, ancak net ihracat ekonomik aktivite üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. BQK'nın değerlendirmelerine göre ise, 2024 yılı genelinde ekonomi %4,3 oranında büyümüştür. Bu büyümeye en büyük katkısı tüketim, yatırımlar ve mal ile hizmet ihracatı sağlamıştır. Öte yandan, mal ve hizmet ithalatı GSYİH büyümesini önemli ölçüde olumsuz etkilemiştir.

GSYİH – YILLARA GÖRE REEL BÜYÜME ORANI

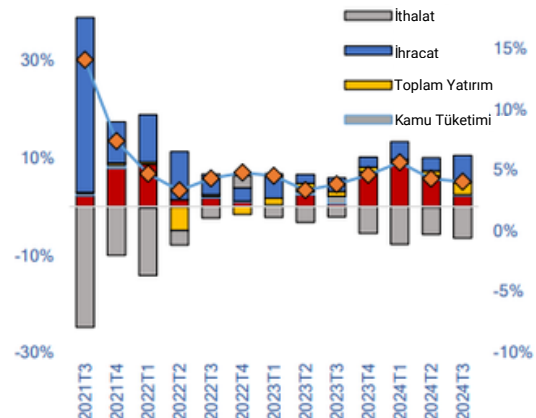
2024 yılının son çeyreğinde, Kosova ekonomisi bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla %4,0 oranında büyüme kaydetmiştir. Bu büyüme, ağırlıklı olarak mal ve hizmet ihracatındaki artış, yatırımların yükselmesi ve tüketimdeki mütevazı artış sayesinde gerçekleşmiştir. Öte yandan, yerel talebin artması ve vize serbestisinin etkisiyle ithalatın yükselmesi, ekonomik aktivite üzerinde olumsuz bir etki yaratmıştır.

GSYİH – REEL BÜYÜME ORANI

2024 yılı boyunca tüketim %3,1 oranında artış göstermiş olup, bu artış bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla daha yüksektir. Bu büyüme, tüketici kredilerindeki artış, çalışanlara yapılan ödemeler, göçmen havaleleri ve kamu tüketimindeki yükseliş gibi finansman kaynaklarının artmasıyla mümkün olmuştur. Tüketim malları ithalatı %8,6 oranında artarak hanehalkı harcamalarında bir yükselişe işaret etmiştir. Yatırımlar ise %7,6 gibi daha yüksek bir oranda artış göstermiştir; bu durum, büyük ölçüde kredi hacmindeki artış ve kamu yatırımlarındaki yükselişten kaynaklanmaktadır. Ayrıca, sermaye malları ithalatı ve gayrimenkul sektöründeki doğrudan yabancı yatırımlar da kayda değer artışlar göstermiştir.

GSYİH BÜYÜMESİNE KATKI SAĞLAYAN BAŞLICA UNSURLAR

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

Mal ihracatı da %9,6 oranında artmıştır; bu artış özellikle temel metaller ve mineral ürünlerin ihracatındaki yükselişten kaynaklanmaktadır.

Buna rağmen, ithalat seviyesinin yüksek olması nedeniyle dış ticaret açığı %7,5 oranında derinleşmiştir. İthalat, mallarda %7,6 ve hizmetlerde %14,0 oranında artış göstermiştir.

2024 yılının son çeyreğinde ekonomik aktivitedeki büyüme, çeşitli sektörler tarafından desteklenmiştir. En yüksek büyüme kaydeden sektörler arasında otelcilik ve restoran hizmetleri yer almıştır; bu sektör %6,3 oranında büyüme göstermiştir. Bu artış, yaz aylarında diasporanın ülkeye gelişiyle birlikte hizmetlere olan talebin artmasından kaynaklanmıştır.

Ayrıca, imalat sanayi %5,3 oranında bir büyüme kaydederek ihracatın ve yerli üretimin güçlenmesine katkı sağlamıştır. İnşaat sektörü ise %3,6 oranında büyümüştür; bu büyüme, altyapı projelerine ve konut yatırımlarına bağlı olarak gerçekleşmiştir. Ticaret sektörü %3,1 oranında artış göstermiştir; bu da tüketim ve mal talebindeki artıştan kaynaklanmaktadır. Tarım sektörü ise %2,2 oranında büyüme kaydetmiş, verimliliğin artması sayesinde gıda güvenliğine katkı sağlamış ve tarımsal ürün tedarikinin istikrar kazanmasına yardımcı olmuştur. Taşımacılık ve depolama sektörü de %2,0 oranında büyüme göstermiştir; bu büyüme, lojistik hizmetlere olan talebin artmasından kaynaklanmıştır.

Bu sektörlerdeki ekonomik aktivite artışı, kayıtlı işletme sayısındaki büyüme üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. 2024 yılının 4. çeyreğinde, 2.953 yeni işletme kaydedilmiş olup, bu sayı 2023'ün aynı çeyreğine kıyasla %3,5 oranında artış göstermiştir.

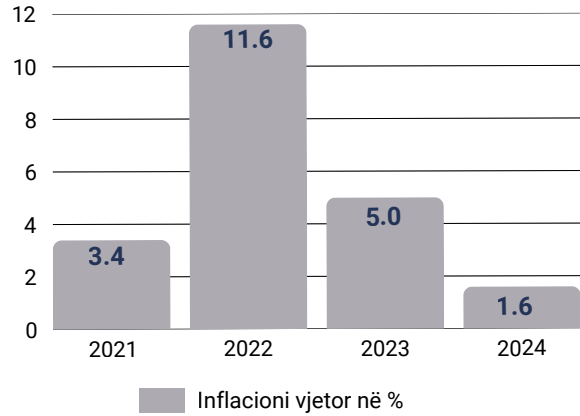
Üretim, tarım, ticaret, inşaat ve ulaşım sektörleri en fazla yeni işletmenin kaydedildiği alanlar olmuş ve 2023'ün aynı dönemiyle karşılaştırıldığında belirgin bir artış yansıtmıştır. Öte yandan, otelcilik, profesyonel faaliyetler ve eğitim sektörlerinde kaydedilen yeni işletme sayısı daha düşük kalmıştır.

Diğer yandan, kapanan işletme sayısı da %2,7 oranında artarak 386'ya ulaşmıştır ve bu da 2023'ün 4. çeyreğine kıyasla bir artışa işaret etmektedir.

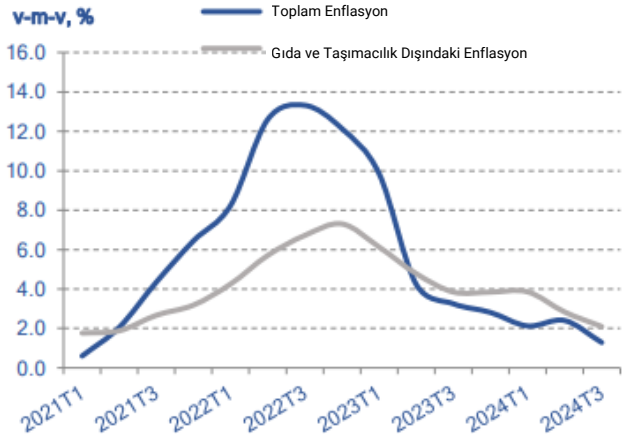
ENFLASYON SEVİYESİ

2024 yılının 4. çeyreğinde enflasyon oranı %0,7'ye yavaşladı; bu oran, 3. çeyrekteki %1,3 ve 2. çeyrekteki %2,4 oranlarına kıyasla düşüş yaşamıştır. Eylül ayında enflasyon oranı %0,2 olarak gerçekleşmiş olup, bu seviye Ocak 2021'den bu yana kaydedilen en düşük orandır. ASK tarafından sağlanan verilere göre, 2024 yılı boyunca enflasyon oranının yıllık ortalaması %1,6 olmuştur.

INFLACIONI VJETOR, %

Enflasyondaki düşüş, yakıt fiyatlarının gerilemesi ve gıda dışı diğer malların fiyat artış hızının yavaşlamasıyla açıklanmaktadır. Öte yandan, hizmetlerin enflasyona katkısı neredeyse değişmeden kalırken, gıdanın katkısı ise marjinal olarak artış göstermiştir.

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

Sonuç olarak, gıda, taşımacılık ve enerji fiyatlarını hariç tutan çekirdek enflasyonda da bir yavaşlama gözlemlenmiştir.

Gıda fiyatları yıllık bazda %1,2 oranında artış göstermiştir; bu, bir önceki çeyrekte kaydedilen %1,1'e kıyasla hafif bir hızlanmayı ifade etmektedir. Yağ ve yağ ürünleri, süt ürünleri ve et fiyatlarındaki artış, enflasyondaki bu hızlanmanın başlıca katkı sağlayıcıları olmuştur. Ancak, bu etkiler büyük ölçüde, gıdanın diğer alt kategorilerinde fiyat artış hızının yavaşlaması ve sebze fiyatlarındaki düşüş ile dengelenmiştir.

Akaryakıt fiyatları ise yıllık bazda %6,4 oranında düşmüş ve bu durum, uluslararası piyasalarda akaryakıt fiyatlarının gerilemesini yansıtmaktadır. Öte yandan, elektrik fiyatları yıllık bazda %0,6 oranında artmış ve bu artış, bir önceki çeyrekte kaydedilen %0,1'lik yıllık düşüşe kıyasla bir hızlanmayı göstermektedir.

Enflasyonist baskıların hafiflemesi, 2024 yılının 4. çeyreğinde çekirdek enflasyonun %3,6'dan %3,3'e yavaşlamasında da kendini göstermiştir. Bu daralma, özellikle restoran hizmetleri, eğlence ve kültür harcamaları, tıbbi ürünler ve ayakta tedavi hizmetleri ile ev eşyaları, ekipmanları ve ev bakımı hizmetlerinin fiyat artış hızının yavaşlamasını yansıtmaktadır.

Enflasyonun kaynağı açısından bakıldığında, dış enflasyonist baskıların hafiflediği görülmüştür. İthal enflasyonun katkısı, 2024 yılının 3. çeyreğinde %1,9 puandan 4. çeyrekte %1,0 puana gerilemiştir. Bu daralma, büyük ölçüde uluslararası piyasalarda akaryakıt fiyatlarındaki düşüşü ve ithal malların fiyat dinamiklerini yansıtmaktadır.

Öte yandan, iç enflasyonist baskılar sadece %0,1 puan azalarak 2024 yılının 4. çeyreğinde yaklaşık %0,4 puan seviyesine gerilemiştir.

İthal enflasyondaki düşüşü belirleyen faktörler, ithalat fiyat endeksinde İFE de görülmüştür; bu endeks yıllık bazda %0,7 oranında bir düşüş kaydetmiştir.

Öte yandan, yurt içi üretim maliyetlerini yansıtan endekslerde artış gözlemlenmiştir. Bu artış özellikle üretici fiyat endeksi ÜFE ve inşaat maliyet endeksi İME gibi göstergelerde kendini göstermiştir.

BQK'nın öngörülerine göre, 2025 yılında genel enflasyon oranının yaklaşık %1,8 olması beklenmektedir. Yerel pazarda gıda fiyatlarındaki enflasyonist baskılar, enflasyonun seyrini belirleyen başlıca faktörlerden biri olmaya devam etmektedir. Bununla birlikte, uluslararası piyasalarda gıda fiyatlarında öngörülen düşüş, enflasyonun aşağı yönlü revize edilmesi yönünde baskı oluşturabilir.

Buna rağmen, enflasyonun seyri hâlâ büyük ölçüde jeopolitik gerilimler, ticaret kısıtlamaları ve iklim koşulları gibi olası şoklardan olumsuz etkilenmeye devam etmektedir.

İSTİHDAM VE ÜCRET SEVİYESİ

Kosova Vergi İdaresi'nin verilerine göre, 2024 yılının üçüncü çeyreğinde ortalama 399.130 kişi istihdam edilmiştir. Bu sayı, bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla yaklaşık %1,7'lik bir artışı temsil etmektedir (7.024 kişi daha fazla).

İstihdama en büyük katkı, %0,54 ile "İdari ve destek hizmet faaliyetleri" kategorisinden gelmiştir. Bunu, %0,43 ile "Toptan ve perakende ticaret; motorlu taşıtlar ve motosikletlerin onarımı" kategorisi takip etmiştir. Üçüncü sırada ise %0,33 katkı ile "İnşaat" sektörü yer almıştır.

BİRİNCİL DÜZEYDE İSTİHDAM EDİLENLER

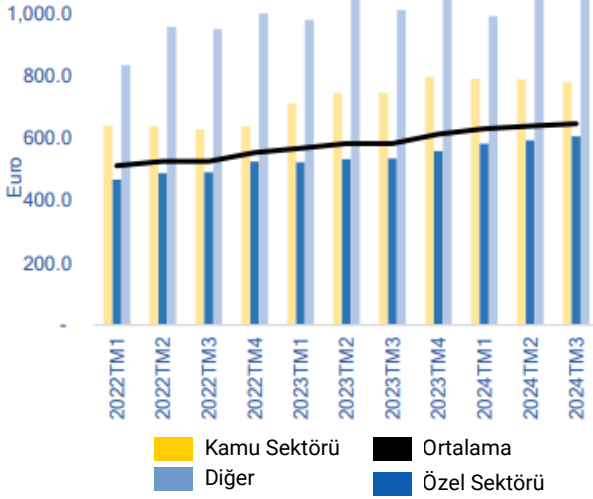
	<u>İstihdam Edilenler</u>	<u>Toplam</u>	<u>Erkek</u>	<u>Kadın</u>	<u>Belirsiz</u>
1	386,118	368,295	222,135	142,927	3,233
2	390,223	372,422	225,144	143,825	3,453
3	393,266	374,807	226,634	144,569	3,604
4	398,661	379,541	228,784	146,992	3,765
5	399,472	380,359	229,370	146,941	4,048
6	402,563	383,241	229,844	148,814	4,583
7	404,908	385,253	231,135	148,946	5,172
8	399,176	380,780	228,626	146,882	5,272
9	393,307	374,576	223,926	145,693	4,957
10	394,876	375,064	224,043	145,978	5,043
11	399,020	377,816	225,202	147,294	5,320
12	399,175	376,970	224,231	147,226	5,513

2024 yılı aylara göre istihdam

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

ORTALAMA BRÜT MAAŞ, ATK

Kosova Vergi İdaresi'nin verilerine göre, 2024 yılının 3. çeyreğinde ülkedeki ortalama brüt maaş yıllık bazda %10,8 oranında artarak 650 Euro'ya ulaşmıştır. Kamu sektöründe, ortalama maaş %4,5 oranında artarak 720 Euro olmuştur. Bu artış, büyük ölçüde maaş katsayısının değerindeki artışa dayanmaktadır; bu katsayı Bütçe Kanunu ile belirlenmektedir. Özel sektörde ise ortalama maaş yıllık bazda %13,3 oranında artarak 580 Euro'ya yükselmiştir. Bu artış, ağırlıklı olarak iş gücü piyasasındaki sıkılaşmaya atfedilmektedir.

DIŞ SEKTÖR

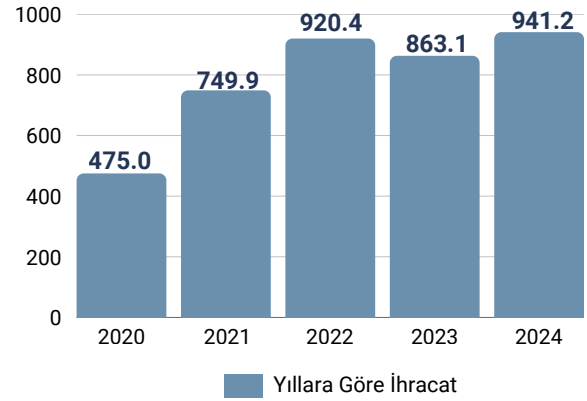
2024 yılının 3. çeyreğinde mal ticaret açığı, bir önceki yılın aynı dönemine göre %7,0 oranında artarak 1,4 milyar Euro'ya ulaşmıştır. Bu artış, büyük ölçüde ithalat hacmindeki genişlemeyi yansıtmaktadır. İthalat, özellikle mineral ürünler, makineler ve işlenmiş gıda ürünlerindeki artışın etkisiyle 1,7 milyar Euro seviyesine yükselmiştir.

Öte yandan, ihracat düşük seviyede kalmış ve yalnızca 247,2 milyon euro olarak gerçekleşmiştir. Bu, ithalatın yalnızca %14,6'sını karşılayarak olumsuz bir dış ticaret dengesi ortaya koymuştur.

İhracatın düşük düzeyde olması ve ithalata olan yüksek bağımlılık, ticaret dengesizliğini daha da derinleştirmiştir. Bu durum, ihracat kapasitesini artırma yönündeki sürekli zorlukları gözler önüne sererken,

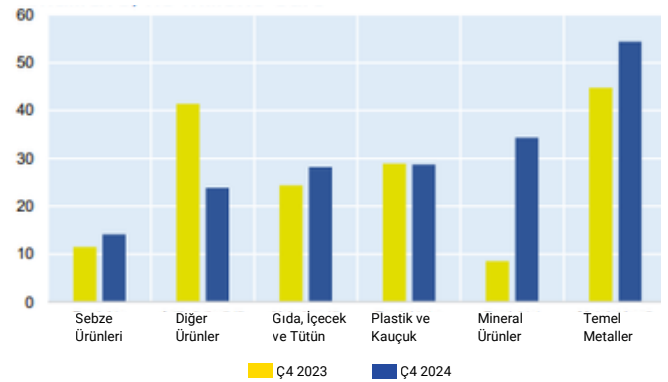
ithalata yönelik yüksek talep ise ülke içi ihtiyaçların karşılanmasında uluslararası piyasalara olan bağımlılığı yansıtmaktadır. 2024 yılında mal ihracatı %9,3 oranında artarak 941,2 milyon Euro'ya ulaşmıştır.

MAL İHRACATI, MİLYON EURO

Bu artış, özellikle bazı sektörlerdeki olumlu performans sayesinde gerçekleşmiştir. En önemli kategori olan temel metallerin ihracatı %21,5 oranında artarak 54,4 milyon Euro'ya ulaşmıştır. Bu büyüme, uluslararası piyasalarda metallere olan talebin artmasından kaynaklanmıştır.

BAŞLICA İHRACAT KATEGORİLERİ, MİLYON EURO

Metallerin ardından, mal ihracatında artış mineral ürünlerde de gözlemlenmiş olup, bu kategori 34,3 milyon Euro'ya ulaşmıştır. Bu artış, büyük ölçüde elektrik enerjisi ihracatına (28,2 milyon euro) dayanmaktadır.

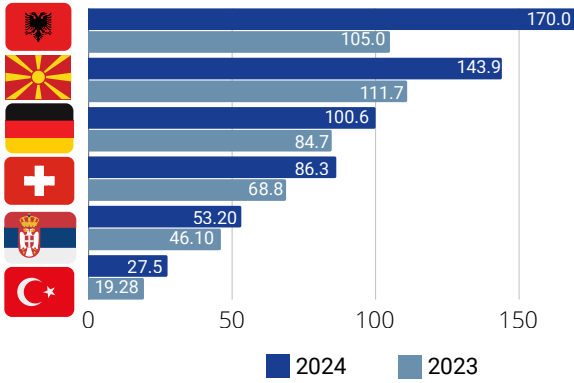
Plastik ve kauçuk ürünlerinin ihracatı ise %0,7 oranında hafif bir düşüş yaşamış ve 28,7 milyon euro seviyesine gerilemiştir.

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

Bölge açısından bakıldığında, Batı Balkanlar Kosova'nın dış ticaretindeki başlıca ortağı olmaya devam etmektedir; bu bölge, toplam ihracatın %49,5'ini oluşturmaktadır. Avrupa Birliği ülkeleri ise %31,5'lik bir paya sahiptir. Ayrıca, Kosova'nın ticaret yapısı iyileşmiş ve ihracatın ulaştığı ülke sayısı 2023'ün 3. çeyreğinde 102 iken, 2024'te 120 ülkeye kadar genişlemiştir.

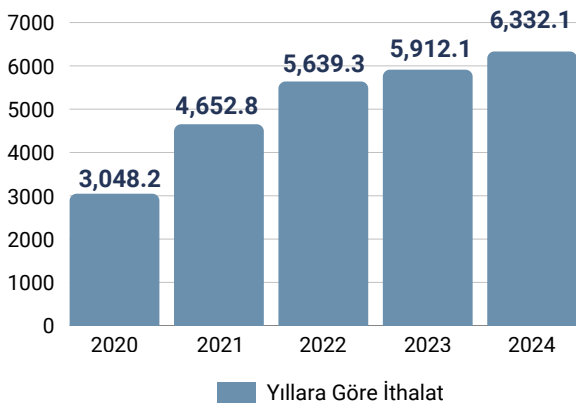
BAŞLICA İHRACAT ORTAKLARI

2024 yılı için başlıca ihracat ortaklarımız; 170 Milyon Euro ile Arnavutluk, 143,9 Milyon Euro ile Kuzey Makedonya, 100,6 Milyon Euro ile Almanya, 86,3 Milyon Euro ile İsviçre ve 53,2 Milyon Euro ile Sırbistan oldu. Türkiye bu yıl 27,5 milyon Euro'luk toplam ihracat değeriyle Kosova'nın onuncu ihracat ortağı oldu.

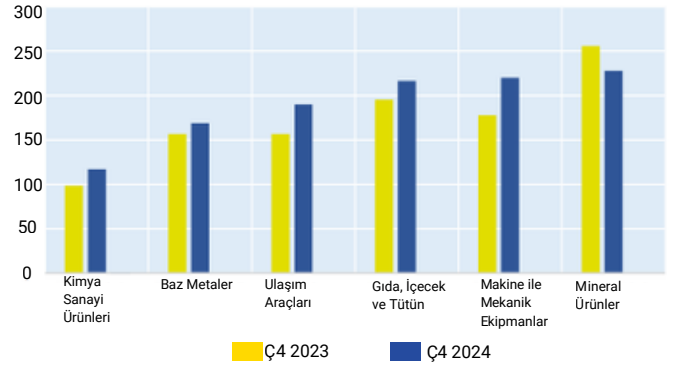
2024 yılı boyunca ithal edilen malların toplam değeri 6.3 milyar Euro'ya ulaşmıştır. Bu, yıllık bazda %7,1 oranında bir artışı göstermektedir.

İTHALAT, MİLYON EURO

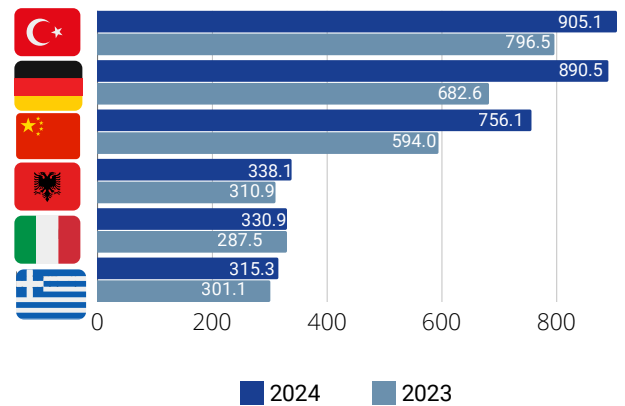
Bu artış, büyük ölçüde iç talep tarafından teşvik edilmiştir; bu durum, ithal edilen toplam mal miktarındaki %11,9'luk artışla yansımıştır. Mal ithalatının başlıca kalemleri mineral ürünler, makineler ve ev aletleri ile gıda ürünleri olmaya devam etmektedir.

BAŞLICA İTHALAT KATEGORİLERİ, MİLYON EURO

İthalatın ana kategorilerine göre yapısı, ağırlıklı olarak ara mallar tarafından domine edilmiştir; bu mallar toplam ithalatın %43,8'ini oluşturmaktadır. Tüketim malları %34,4'lük payla ikinci sırada yer alırken, sermaye malları ise toplam ithalatın yalnızca %11,7'sini oluşturmuştur.

PARTNERËT KRYESOR TË IMPORTIT

Avrupa Birliği ülkeleri, toplam ithalatın yaklaşık %43,5'ini oluşturmaktadır. Bu grupta en büyük paya sahip ülke, %13,9 ile Almanya olmuştur. Türkiye, Kosova'nın toplam ithalatının %14,5'ini karşılayarak önemli bir ticaret ortağı konumundadır. Türkiye'yi %13,2 ile Çin takip etmektedir.

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

Bölge ülkelerinden yapılan ithalat, toplam ithalatın %12,2'sini oluşturmuş olup, 2023'ün 4. çeyreğindeki %15,6'lık paya kıyasla bir düşüş kaydedilmiştir. Bu gerileme, büyük ölçüde Kuzey Makedonya'dan yapılan ithalattaki azalmadan kaynaklanmaktadır. Özellikle motor yağı ithalatı, önceki yılın aynı dönemine kıyasla 11,4 milyon euro azalmıştır.

2024 yılının 3. çeyreğinde hizmetler dengesi 958,4 milyon Euro'ya ulaşarak %9,2 oranında bir artış göstermiştir. Bu büyüme, birkaç sektördeki olumlu performansla desteklenmiştir.

Hizmet ihracatı, yıllık bazda %11,4 artarak 1,5 milyar Euro'ya ulaşmıştır. Bu artışın başlıca nedeni, seyahat hizmetlerinin artmasıdır; bu hizmetler 1,3 milyar Euro'ya ulaşmış ve GSYİH'nin %43,6'sını oluşturmuştur. Bu gelişme, büyük ölçüde yolcu sayısındaki artıştan etkilenmiştir.

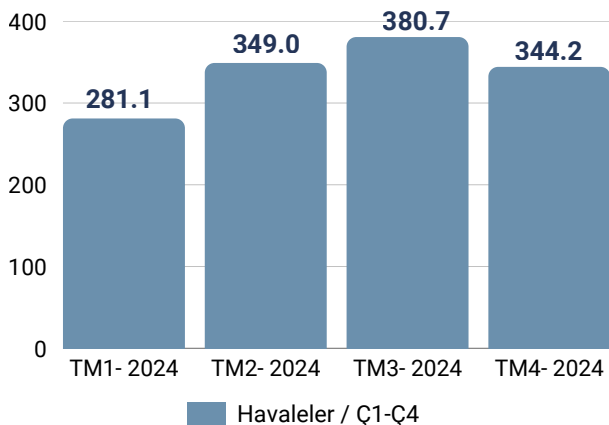
Ayrıca, bilgisayar hizmetleri ihracatı %32,6 oranında artarak 93,9 milyon Euro'ya ulaşmıştır. Diğer yandan, diğer iş hizmetleri de %49,1'lik önemli bir artışla 70,6 milyon euro seviyesine çıkmıştır.

BT (bilgi işlem teknolojileri) ve diğer iş hizmetlerinin ihracatındaki bu sürekli büyüme, hizmet sektöründeki dönüşümün ve ihracatın çeşitlenmesinin önemli bir göstergesidir.

HAVALELER

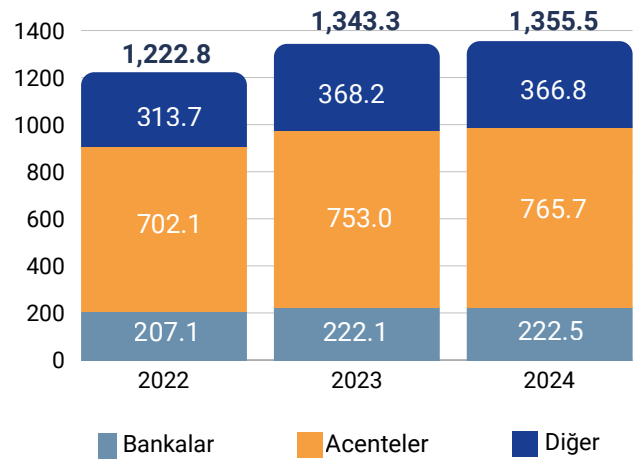
Göçmen havaleleri, Kosova ekonomisi için önemli bir kaynak olup, ülkedeki tüketimi desteklemektedir.

GÖÇMEN HAHALELERİ 2024, Ç1- Ç4

2024 yılının çeyreklerine göre Kosova'ya gelen göçmen havaleleri aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir: Ç1- 281,1 milyon Euro, Ç2 349,0 milyon Euro, Ç3- 380,7 milyon Euro, Ç4- 344,2 milyon Euro. Kosova, en yüksek havale tutarını 2024 yılının üçüncü çeyreğinde, yani Kosovalı diasporanın tatil için ülkeye geldiği yaz aylarında almıştır.

HAHALELER – KANALLARA GÖRE DAĞILIM

Buna rağmen, göçmen havalelerinin yıllık artışı, 2023'ün aynı dönemindeki %9,9'luk artışa kıyasla yalnızca %0,8'e gerilemiştir. Bu yavaşlama, Kosova diasporasının yaşadığı ülkelerde ekonomik belirsizliklerin ve yüksek enflasyonun devam etmesinden kaynaklanabilir; bu durum diaspora mensuplarının Kosova'ya para gönderme kapasitelerini azaltmış olabilir.

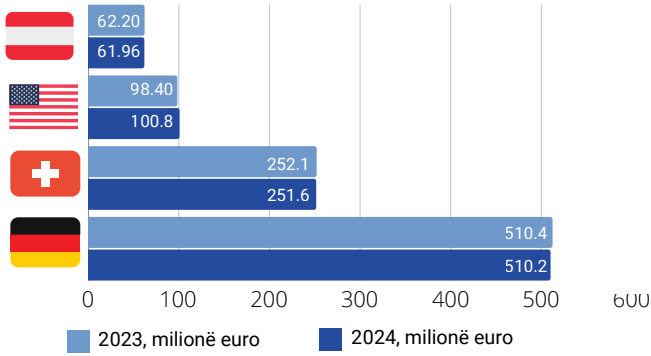
Almanya ve İsviçre, toplam havalelerin %56,3'ünü oluşturarak en büyük havale kaynakları olmaya devam etmektedir. Bu iki ülkeyi ABD ve diğer AB ülkeleri takip etmektedir. Banka ve resmi para transferi kurumları gibi resmi kanallar üzerinden yapılan havaleler %1,3 oranında artarken, gayri resmi kanallardan yapılan havalelerde ise %0,5'lik hafif bir düşüş yaşanmıştır. Resmî kanallar aracılığıyla gerçekleşen havalelerdeki yavaşlamış artışın nedeni, vize serbestisinin Kosovalıların AB ülkelerindeki aile üyelerini daha sık ziyaret etmelerine imkân tanınması olabilir.

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

Bu durum, havalelerin fiziksel olarak elden teslim edilmesini kolaylaştırmış, dolayısıyla resmi olarak bildirilen havale miktarında düşüşe yol açmış olabilir.

ÜLKELERE GÖRE HAVALELER

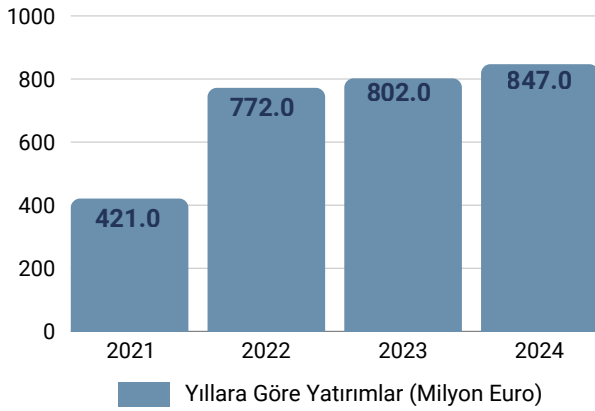

2024 yılı boyunca kaydedilen para transferleri 1,3 milyar Euro'ya ulaştı. Bu para transferlerinin en büyük kısmı %37,5 veya 510,2 milyon Euro ile Almanya'dan, %18,0 veya 251,6 milyon Euro ile İsviçre'den, %7,4 veya 100,8 milyon Euro ile ABD'den ve %4,7 veya 61,96 milyon Euro ile Avusturya'dan yapıldı.

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

2024 yılı boyunca Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY), %1,1 oranında önemli bir artış göstererek 847,0 milyon euro değerine ulaşmıştır.

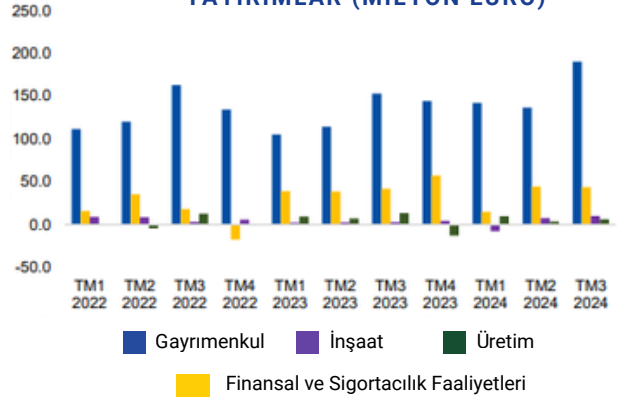
DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Bu önemli artışlar birçok sektörde gözlemlenmiştir. En büyük büyüme, gayrimenkul sektöründe gerçekleşmiş olup yatırımlar %24,5 oranında artarak 2024'ün üçüncü çeyreğinde 190,3 milyon Euro'ya ulaşmıştır.

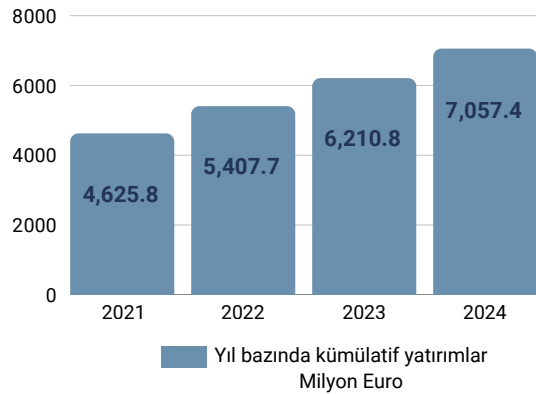
Bu artış büyük ölçüde artan gayrimenkul fiyatları ve gayrimenkule yönelik talep artışından kaynaklanmıştır. Ayrıca, doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), sigortacılık dâhil finansal faaliyetler ile inşaat ve üretim sektörlerinde de pozitif bir eğilim göstermiş olup, bu durum söz konusu sektörlerdeki çeşitlenme ve gelişimi yansıtmaktadır.

FAALİYETLERE GÖRE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR (MİLYON EURO)

Öte yandan, Kosova yerleşiklerinin diğer ülkelere yaptıkları doğrudan yatırımlar, 2024 yılının üçüncü çeyreğinde %12,4 oranında azalarak 52,7 milyon Euro'ya gerilemiştir. Bu yatırımların büyük kısmı bölge ülkelerindeki gayrimenkul sektörüne yöneliktir.

TOPLAM YATIRIMLAR, MİLYON EURO

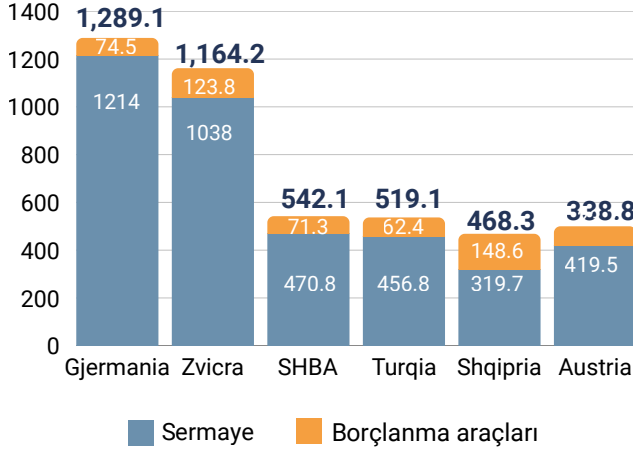

Aralık 2024 itibarıyla kümülatif Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY), toplam 7 milyar 57 milyon Euro seviyesine ulaşmıştır. Bu tutarın en büyük kısmı gayrimenkul sektörü tarafından sağlanmıştır.

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

ÜLKELERE GÖRE DYY, MİLYON EURO

Aralık 2024'e kadar ülkelere göre en büyük kümülatif Doğrudan Yabancı Yatırımlar sırasıyla: 1,2 milyar Euro ile Almanya, 1,1 milyar Euro ile İsviçre, 542,0 milyon Euro ile ABD, 519,1 milyon Euro ile Türkiye, 468,3 milyon Euro ile Arnavutluk ve 338,8 milyon Euro ile Avusturya oldu.

Almanya ve İsviçre'den yapılan Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY) ağırlıklı olarak gayrimenkul sektörüne yöneliktir. Türkiye'den gelen yatırımlar ise enerji, finans, hizmetler, üretim ve lojistik gibi reel sektörlerle yapılmış olup ülkenin ekonomik kalkınmasına doğrudan katkı sağlayan yatırımlardır.

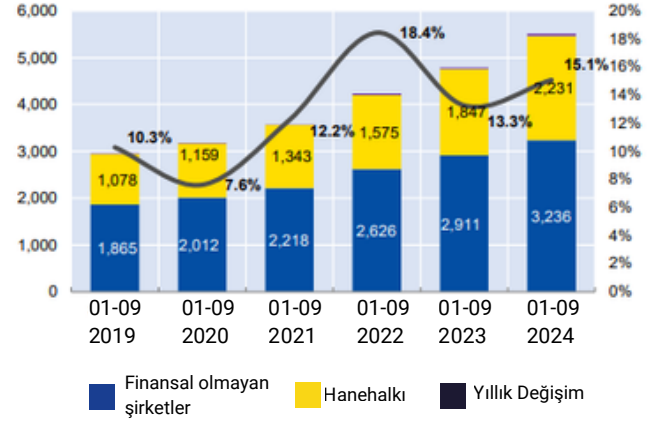
BANKACILIK SEKTÖRÜ

2024 yılı Eylül ayına kadar bankacılık sektörünün varlıkları 7,97 milyar Euro'ya ulaşarak yıllık bazda %11,2 oranında bir artış göstermiştir.

Kredi hacmi yıllık bazda %15,1 oranında artmış olup, bu artış bir önceki yılın aynı dönemine kıyasla 1,8 yüzde puan daha hızlı gerçekleşmiştir.

Hanehalkı kredileri belirgin bir hızlanma sergilerken, finansal olmayan şirketlere verilen krediler geçen yılki benzer hızda artmaya devam etmiştir.

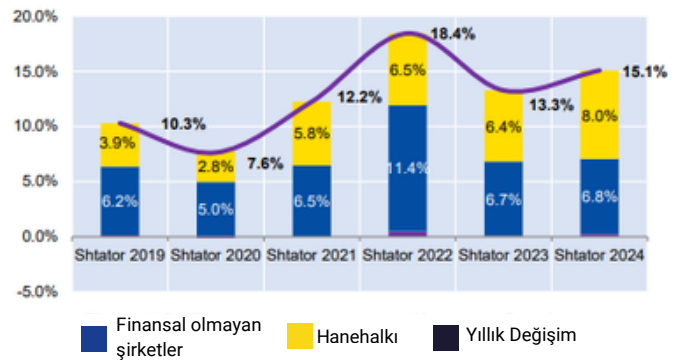
TOPLAM KREDİ STOĞU, YILLIK DEĞİŞİM

Her ne kadar kredi yapısı hâlâ finansal olmayan şirketlere verilen krediler tarafından domine edilse de (bankacılık sektöründeki toplam kredi stokunun %58,7'si), hanehalkına verilen krediler daha hızlı bir göstererek pazar payını kademeli olarak artırmaktadır.

Bu eğilim, özellikle uzun vadeli hanehalkı kredilerinin genişlemesinden kaynaklanmakta olup, artan konut alımı ve diğer sermaye yatırımları için kredi talebini yansıtmaktadır.

TOPLAM KREDİLERİN BÜYÜMESİNE SAĞLANAN KATKI PAYI %

Aynı zamanda, finansal olmayan şirketlere verilen kredilerin vade yapısı geçen yıla kıyasla değişmeden kalmış ve bu durum, bu segmentin finansman modellerinde istikrarın korunduğunu göstermektedir.

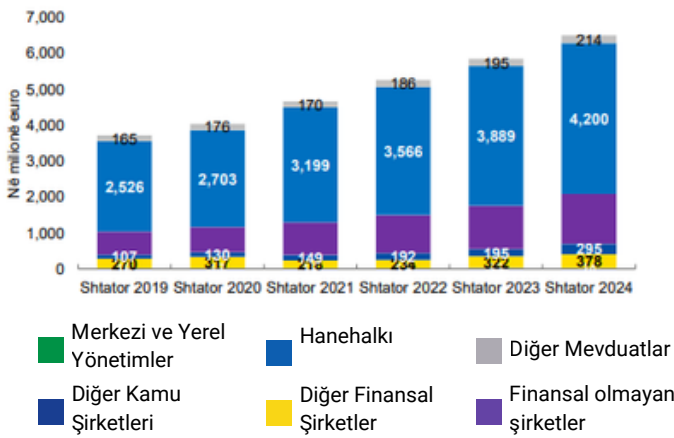

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

Hanehalkı segmentinde kredi stoku yıllık bazda hızlanarak %20,8 oranında artmış, bu oran bir önceki yılın %17,3 seviyesinin üzerinde gerçekleşmiştir.

Hacimdeki bu artışa paralel olarak, kredi vade yapısında da kademeli bir değişim yaşanmıştır. Bu durum, daha uzun vadeli ve daha yüksek tutarlı kredilere yönelik bir kayma olduğunu göstermektedir.

TOPLAM MEVDUAT STOĞU

Bankacılık sektöründeki mevduatların toplam değeri 6,51 milyar Euro'ya ulaşmış ve yıllık bazda %11,2 oranında artış kaydetmiştir. Bu oran, bir önceki yıl kaydedilen %11,3'lük artışla neredeyse aynı seviyededir. Bu döneme özgü mevsimsellik ile uyumlu olarak, mevduatlar bu yılın önceki çeyreklerine kıyasla daha yüksek bir artış göstermiştir. Böylece, yılın ilk yarısında gözlemlenen yıllık büyümede yavaşlama eğilimi tersine dönmüştür.

Hanehalkı mevduatları, toplam mevduat portföyünün yaklaşık %64,5'ini oluşturmakta olup, yıllık bazda büyüme oranı %9,0'dan %8,0'e hafifçe yavaşlamıştır.

Benzer şekilde, finansal olmayan şirketlerin mevduatları da yıllık bazda %14,9'dan %14,4'e düşerek daha ılımlı bir artış göstermiştir.

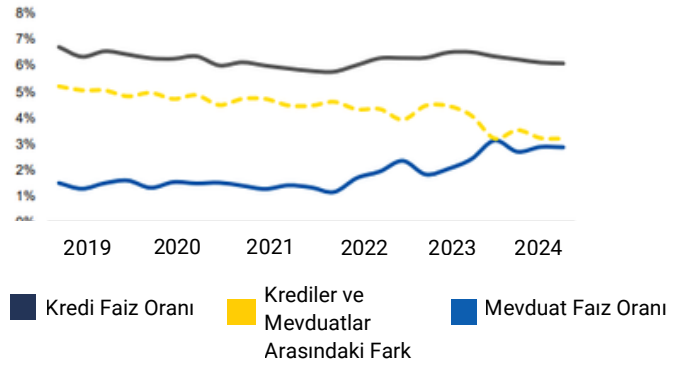
Öte yandan, kamu şirketlerinin mevduatları belirgin bir hızlanma sergileyerek, geçen yılın aynı döneminde yalnızca %1,4 olan büyümeden bu yıl %51,6'ya yükselmiştir.

Bu gelişme, özellikle enerji sektörü gibi alanlardan gelen büyük mevduat sahiplerinin etkisiyle gerçekleşmiş ve bu kategoriye önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Bu durum, bankaların likidite ihtiyacını karşılamak amacıyla kurumsal mevduat sahiplerini cezbetmek için sunduğu daha avantajlı faiz oranı tekliflerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

2024 yılının üçüncü çeyreğinde, tıpkı geçen yılın aynı döneminde olduğu gibi, mevduatlar bankacılık sektörünün toplam yükümlülük ve öz sermayesinin %81,7'sini oluşturmuştur.

KREDİ VE MEVDUAT FAİZ ORANLARI

Avrupa Merkez Bankası'nın para politikasını gevşetmesi ve enflasyonist baskıların azalması, yurt içi bankacılık sektöründe faiz baskısının hafiflemesine ve değişken faizli kredi payındaki artış eğiliminin durmasına katkıda bulunmuştur.

Avrupa Merkez Bankası'nın faiz oranlarını düşürmesi, hem hanehalkı hem de finansal olmayan şirketler segmentlerinde kredi faiz oranlarının düşmesine yol açmıştır. 2024 yılının Eylül ayında kredi faiz oranı, bir önceki yılki %6,5 seviyesinden %6,1'e gerilemiştir.

Öte yandan, bankalar arası yüksek rekabet, mevduatları çekmek için sunulan faiz oranlarının artmasına neden olmuştur. Mevduat faiz oranı, bir önceki yıl %2,4 iken, 2024'te %2,9'a yükselmiştir. Bu oran, söz konusu raporlama dönemi için son on yılın en yüksek mevduat faizi olarak kaydedilmiştir.

Kredilerdeki faiz oranlarının düşmesi ve mevduat faizlerinin yükselmesi sonucunda, kredi-mevduat faiz marjı daralmış; 2023 Eylül'ünde 4,1 yüzde puan olan bu fark, 2024 Eylül'ünde 3,2 yüzde puana gerilemiştir.

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

2025 YILI EKONOMİK BEKLENTİLERİ

-Uluslararası Piyasalarda gerçekleşen enflasyonist baskılara rağmen, olumlu hizmet ihracatı performansı ve yüksek özel tüketimin desteğiyle reel GSYİH büyümesi 2024 yılı boyunca yüzde 4,5'e ulaştı.

-Hizmet İhracatındaki olumlu seyrin devam etmesi, beşeri sermayeye yatırım oranının arttırılması ve aktif olmayan kadınların işgücü piyasasına daha fazla dahil edilmesi durumunda Dünya Bankası, Kosova'nın yüzde 4,0 ile 2025 yılında Sırbistan'dan sonra bölgedeki en büyük ekonomik büyümeye sahip olan ülke konumunda olabileceği öngörüldü.

-BQK tahminlerine göre enflasyon yavaşlama eğilimini sürdürerek 2023 yılında yüzde 5 olan seviyesinden, 2024 yılında yüzde 1,6'ya geriledi. Bu gerileme yüzde 3,0 olan yıl başı enflasyon beklentisinin altına düştü.

BQK, 2025 yılında enflasyonun yüzde 1,8 olacağını öngörüyor ancak Kosova'nın ithalata olan yüksek bağımlılığı, ülkeyi uluslararası fiyat dalgalanmalarına maruz bırakmaya devam edebilir. Ticaret Savaşları, ABD ve Avrupa'da konuşulan resesyon beklentileri ve diğer belirsizlikler ekonomik büyümeyi olumsuz yönde etkileyebilir.

-Ticaret Savaşları, özellikle Kosova gibi dışarıya bağımlı olan ülkeler için, İthalat Maliyetlerinin Artması, Tedarik Zinciri Aksamaları, İhracat Üzerindeki Baskılar ve yatırım kanallarında yaşanan belirsizliklerden dolayı olumsuz sonuçlar yaratır.

-Sonuç olarak, 2025 yılı için Kosova ekonomisi olumlu bir büyüme trendi gösterse de, yapısal reformların hayata geçirilmesi ve mevcut piyasa zorlukların aşılması, sürdürülebilir kalkınma için kritik öneme sahip.

KOSOVA TİCARET SAVAŞLARINDAN NASIL ETKİLENEBİLİR?

1. İthalat Maliyetlerinin Artışı

Kosova, temel ürünlerde ithalata büyük ölçüde bağımlıdır:

- Gıda, enerji, makineler, elektronik ürünler ve inşaat malzemeleri gibi kalemlerde yüksek oranda dışa bağımlılık söz konusudur.
- Büyük ekonomiler arasında yaşanabilecek ticaret savaşları ve bunun sonucu olarak küresel tedarik zincirlerinde yaşanacak aksaklıklar, Kosova'nın bu ürünleri daha yüksek fiyatlarla temin etmesine neden olabilir.
- Bu durum, enflasyonu artırır ve vatandaşların satın alma gücünü düşürür.

2. Tedarik Zincirlerindeki Kesintiler

Kosova'nın ABD veya Çin gibi büyük aktörlerle doğrudan yoğun ihracat ilişkileri olmasa da, Çin'den yapılan yüksek oranlı ithalat ve birçok ürünün hammadde olarak kullanılması, bu tür aksaklıklardan etkilenmesine yol açabilir. Ayrıca:

- Kosova, en büyük ticaret ortağı olan Avrupa Birliği aracılığıyla dolaylı biçimde etkilenebilir.
- AB'nin tedarik zincirlerinin zarar görmesi durumunda, Kosova'ya gelen ürünlerde gecikmeler ve maliyet artışları yaşanabilir.

KOSOVA TÜRKİYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TURKEY CHAMBER OF COMMERCE

3. İhracat Üzerindeki Baskılar

- Kosova'nın ihracatı sınırlı olsa da, mevcut ürünler – tarım ürünleri, bazı tekstil ve endüstriyel ürünler – küresel talebin düşmesi durumunda satışı daha zor hale gelebilir:
- Ticaret savaşları genellikle küresel ekonomik yavaşlamaya yol açar.
- Bu da Avrupa ve diğer pazarlarda tüketimin ve ithalat talebinin azalmasına neden olur → Kosova ürünlerine olan talep düşer.

4. Döviz ve Yatırımlar Üzerindeki Etkiler

- Kosova Euro para birimini kulanmasına rağmen ekonomik olarak dışa bağımlı bir ülkedir. Ticaret savaşları dönemlerinde yatırımcılar daha güvenli piyasalara yönelir.
- Bu durum, Kosova'ya yapılan doğrudan yabancı yatırımların azalmasına neden olabilir.
- Aynı zamanda, uluslararası yardımlar ya da kredi mekanizmalarına erişim zorlaşabilir.

Kosova bu durumdan fayda sağlayabilir mi?

Evet, ancak bu faydalar sınırlıdır:

- AB ülkeleri, Çin gibi büyük üreticilere olan bağımlılıklarını azaltmak isterse, Kosova'daki küçük üreticiler bu talepten küçük bir pay almaya çalışabilir.
- Yerli üretimin teşvik edilmesi durumunda, iç pazara yönelik gıda ve temel tüketim ürünlerine yönelim artabilir.

Ancak bu fırsatlardan gerçek anlamda yararlanmak için:

- Altyapı gelişimi,
- Üretim kapasitelerinin artırılması,
- Yatırımların desteklenmesi

gibi alanlarda ciddi bir kalkınma süreci gereklidir.

**Bu değerlendirme raporunda kullanılan veriler farklı kurumlardan alınmıştır.*

Kaynak : ASK (Kosova İstatistik Ajansı), BQK (Kosova Merkez Bankası), ATK (Kosova Vergi Dairesi), MFPT (Maliye, Çalışma ve Transferler Bakanlığı) ve WB (Dünya Bankası).

KOSOVA TÜRKiYE TİCARET ODASI
ODA TREGTARE KOSOVARO TURKE
KOSOVO TÜRKiYE CHAMBER OF COMMERCE